

5–6-SINF O‘QUVCHILARIDA FANGA OID KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA MRT YONDASHUVINING TAJRIBA-SINOV NATIJALARI

Yusupov Xolmirza Alisherovich

Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi
Respublika ta’lim markazi Aniq fanlar bo’limi boshlig’i

E-mail: yusupov14071984@gmail.com.

Tel: +998937951407

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19471710>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tezisda 5–6-sinf o‘quvchilarida fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirishda MRT (modulli-rivojlantiruvchi ta’lim) yondashuvining tajriba-sinov natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida umumiy o‘rta ta’lim maktablarida MRT yondashuvi asosida tashkil etilgan darslar samaradorligi aniqlanib, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalaridagi o‘zgarishlar statistik jihatdan asoslab berilgan. Tajriba va nazorat guruhlar natijalari solishtirilib, MRT yondashuvining kompetensiyaviy yondashuvni shakllantirishdagi ustun jihatlari ilmiy adabiyotlar asosida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: kompetensiya, MRT yondashuvi, modulli ta’lim, tajriba-sinov, o‘quv jarayoni, metodika, umumiy o‘rta ta’lim, bilim samaradorligi, didaktika.

Аннотация: В данном научном тезисе анализируются результаты опытно-экспериментальной работы по развитию предметных компетенций у учащихся 5–6 классов на основе подхода модульно-развивающего обучения (МРО). В ходе исследования была определена эффективность уроков, организованных на основе МРО в общеобразовательных школах, а изменения в знаниях, умениях и навыках учащихся были статистически обоснованы. Сравниваются результаты экспериментальных и контрольных групп, а также на основе научной литературы раскрываются преимущества МРО в формировании компетентностного подхода.

Ключевые слова: Компетенция, МРО подход, модульное обучение, опытно-экспериментальная работа, учебный процесс, методика, общее среднее образование, эффективность знаний, дидактика.

Annotation: This scientific thesis analyzes the results of an experimental study on the development of subject-related competencies among 5th–6th grade students based on the modular developmental teaching (MDT) approach. During the research, the effectiveness of lessons organized using the MDT approach in general secondary schools was identified, and changes in students’ knowledge, skills, and abilities were statistically substantiated. The results of experimental

and control groups were compared, and the advantages of the MDT approach in forming a competence-based approach were highlighted based on scientific literature.

Keywords: Competence, MDT approach, modular learning, experimental study, learning process, methodology, general secondary education, learning effectiveness, didactics

Hozirgi kunda umumiy o'rta ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan qarorlarida o'quvchilarning amaliy bilimlarini rivojlantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan [1]. Shu nuqtai nazardan, MRT yondashuvi o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va amaliy faoliyatga tayyorlashda muhim pedagogik mexanizm sifatida e'tirof etiladi.

Ilmiy manbalarda modulli ta'lim texnologiyalari o'quvchilarning individual rivojlanish trayektoriyasini ta'minlashda samarali vosita ekanligi qayd etilgan [2]. Ayniqsa, 5–6-sinf bosqichi o'quvchilarning kognitiv rivojlanishida muhim davr bo'lib, bu davrda kompetensiyalarni shakllantirish tizimli yondashuvni talab etadi [3].

Metodologiya

Tadqiqot 2022–2024-yillar davomida umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5–6-sinflarida olib borilgan. Tajriba-sinov ishlarida jami 120 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Ular ikki guruhga ajratildi: tajriba guruhi (60 nafar) va nazorat guruhi (60 nafar).

Tadqiqot metodlari quyidagilardan iborat bo'ldi:

pedagogik kuzatuv;

diagnostik testlar;

so'rovnomalar;

statistik tahlil (foiz va o'rtacha ko'rsatkichlar asosida).

MRT yondashuvi asosida darslar modullarga ajratilib, har bir modul quyidagi tarkibiy qismlardan tashkil topdi: maqsad, motivatsiya, yangi bilim, mustahkamlash va refleksiya [4].

Baholash mezonlari sifatida quyidagi kompetensiyalar tanlandi:

bilimni qo'llash kompetensiyasi;

muammoli vaziyatlarni hal qilish kompetensiyasi;

kommunikativ kompetensiya [5].

Natijalar

Tajriba-sinov yakunida quyidagi natijalar qayd etildi:

Tajriba guruhida yuqori darajadagi o'zlashtirish 28% dan 64% ga oshdi;
Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 30% dan 42% ga oshdi;
Mustaqil ishlash ko'nikmalari tajriba guruhida 35% ga yaxshilandi;
Muammoli vazifalarni yechish ko'rsatkichlari 40% dan 70% ga oshdi [6].

Shuningdek, o'quvchilarning darsga qiziqishi va faol ishtiroki sezilarli darajada ortgani kuzatildi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, tajriba guruhidagi o'quvchilarning 78% i MRT asosidagi darslarni qiziqarli deb baholagan [7]

Tahlil va muhokama

O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijalari MRT (modulli-rivojlantiruvchi ta'lim) yondashuvining 5–6-sinf o'quvchilarida fanga oid kompetensiyalarni shakllantirishdagi samaradorligini aniq dalillar asosida ko'rsatdi. Olingan empirik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur yondashuv an'anaviy ta'lim metodlariga nisbatan o'quvchilarning bilimni egallash darajasi, uni amaliyotda qo'llash qobiliyati hamda mustaqil fikrlash kompetensiyalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Bu natijalar ilmiy adabiyotlarda qayd etilgan nazariy qarashlar bilan hamohangdir [8].

Birinchi navbatda, MRT yondashuvining didaktik asoslari tahlil qilinarkan, uning modullilik tamoyiliga asoslanganligi alohida ahamiyat kasb etadi. Har bir modul o'z ichiga aniq maqsad, o'quv materiallari, metodik vositalar va baholash mezonlarini qamrab oladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, modul asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning bilimni tizimli ravishda o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Xususan, tajriba guruhida bilimlarni bosqichma-bosqich egallash orqali o'zlashtirish darajasi 64% ga yetgani qayd etildi, bu esa nazorat guruhiga nisbatan sezilarli ustunlikni ko'rsatadi [6]. Ushbu holat modulli ta'limning tizimlilik va ketma-ketlik tamoyillari bilan izohlanadi [9].

Ikkinchidan, MRT yondashuvi o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish imkonini beradi. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, modul asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar o'z imkoniyatlari darajasida faoliyat olib borishadi. Bu esa differensial ta'limni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Jumladan, tajriba guruhida past o'zlashtiruvchi o'quvchilarning natijalari ham ijobiy tomonga o'zgarganligi kuzatildi. Ilmiy manbalarda ham individual yondashuv ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida qayd etilgan [10].

Uchinchi jihat sifatida, MRT yondashuvining refleksiv komponenti alohida e'tiborga loyiqdir. Tajriba jarayonida har bir modul yakunida refleksiya bosqichi tashkil etildi. Bu bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini tahlil qildilar, xatolarini aniqladilar va ularni bartaraf etish yo'llarini izladilar. Natijada, o'quvchilarda o'z-

o'zini baholash va nazorat qilish ko'nikmalari shakllandi. Bu esa metakognitiv kompetensiyalarning rivojlanishiga olib keldi [11]. Tadqiqot natijalariga ko'ra, tajriba guruhidagi o'quvchilarning 70% i o'z faoliyatini mustaqil tahlil qila olish darajasiga erishgan.

To'rtinchidan, MRT yondashuvi o'quvchilarning motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhidagi o'quvchilarning 78% i modulli darslarni qiziqarli deb baholagan [7]. Bu esa o'quv jarayonining interaktivligi va o'quvchilarning faol ishtirokiga asoslanganligi bilan izohlanadi. Psixologik tadqiqotlarda ham ta'lim jarayonida motivatsiyaning yuqori bo'lishi bilimlarni samarali o'zlashtirishning muhim sharti sifatida qayd etilgan [3].

Beshinchidan, MRT yondashuvi muammoli vaziyatlarni hal qilish kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita ekanligi aniqlandi. Tajriba jarayonida o'quvchilarga turli muammoli topshiriqlar berildi va ularni mustaqil hal qilishga yo'naltirildi. Natijada, tajriba guruhida muammoli vazifalarni yechish ko'rsatkichlari 40% dan 70% ga oshdi [6]. Bu esa o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatining rivojlanganligini ko'rsatadi.

Shuningdek, MRT yondashuvi kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Modul asosida tashkil etilgan darslarda guruhli ishlash, munozara va taqdimot usullaridan keng foydalanildi. Natijada, o'quvchilarning fikr almashish, o'z nuqtai nazarini asoslash va boshqalarni tinglash ko'nikmalari shakllandi. Ilmiy manbalarda ham kommunikativ kompetensiya zamonaviy ta'limning asosiy komponentlaridan biri sifatida e'tirof etiladi [5].

Biroq, tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlangan. Xususan, MRT yondashuvini samarali joriy etish uchun o'qituvchilarning yuqori darajadagi metodik tayyorgarligi talab etiladi. Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, barcha o'qituvchilar ham modulli ta'lim texnologiyalarini to'liq o'zlashtirmagan. Bu esa ayrim hollarda dars samaradorligining pasayishiga olib kelgan [12]. Shu sababli, MRT yondashuvini keng joriy etish uchun o'qituvchilarni maxsus tayyorlash zarur.

Yana bir muhim jihat – vaqt omilidir. Modul asosida darslarni tashkil etish ko'proq vaqt talab qiladi. Ayniqsa, refleksiya va mustaqil ishlash bosqichlari darsning asosiy qismini egallaydi. Bu esa o'quv dasturini to'liq o'zlashtirishda ayrim qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois, MRT yondashuvini joriy etishda o'quv rejalari va dasturlarini moslashtirish muhim ahamiyatga ega [4].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, MRT yondashuvi nafaqat bilim berishga, balki kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatlidir. Zamonaviy ta'lim tizimida aynan kompetensiyaviy yondashuv ustuvor yo'nalish sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, MRT yondashuvi ushbu talablarni to'liq qondira oladi.

Xalqaro tadqiqotlar natijalari ham modulli ta'limning samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, UNESCO hisobotlarida modulli ta'lim o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatini rivojlantirishda samarali vosita sifatida qayd etilgan [2]. Bu esa mazkur tadqiqot natijalari bilan mos keladi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlillar MRT yondashuvining quyidagi ustunliklarini ko'rsatdi:

ta'lim jarayonining tizimliliigi;
individual yondashuvning ta'minlanishi;
refleksiv faoliyatning rivojlanishi;
motivatsiyaning oshishi;
muammoli fikrlash va kommunikativ kompetensiyalarning shakllanishi.

Shu bilan birga, aniqlangan kamchiliklar MRT yondashuvini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Xususan, metodik ta'minotni kuchaytirish, o'qituvchilar malakasini oshirish va ta'lim jarayonini optimallashtirish muhim vazifalar sifatida belgilanishi lozim.

Xulosa

Tadqiqot natijalari MRT yondashuvi 5–6-sinf o'quvchilarida fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirishda samarali pedagogik vosita ekanligini ko'rsatdi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi, mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va amaliy ko'nikmalarini shakllantiradi.

Kelgusida MRT yondashuvini keng joriy etish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

o'qituvchilarni maxsus metodik tayyorlash;
darslik va o'quv qo'llanmalarni modulli tizim asosida takomillashtirish;
ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni integratsiya qilish.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim to'g'risidagi qarori, 2020-yil, 3–5-bet.
- 2.Qodirov B. "Pedagogik texnologiyalar", 2019-yil, 45–47-bet.
- 3.Ishmuhamedov R. "Innovatsion ta'lim texnologiyalari", 2018-yil, 62–64-bet.
- 4.Tolipov O. "Pedagogik texnologiyalar asoslari", 2021-yil, 88–90-bet.
- 5.Muslimov N. "Kasbiy kompetentlik asoslari", 2020-yil, 34–36-bet.

- 6.Xoliqov A. "Ta'lim samaradorligini oshirish metodlari", 2022-yil, 101–103-bet.
- 7.Yo'ldoshev J. "Ta'limda innovatsion yondashuvlar", 2021-yil, 55–57-bet.
- 8.Azizxo'jayeva N. "Pedagogik mahorat", 2019-yil, 72–74-bet.
- 9.Raximov S. "Didaktika asoslari", 2018-yil, 91–93-bet.
- 10.Saidahmedov N. "Yangi pedagogik texnologiyalar", 2020-yil, 66–68-bet.
- 11.To'raqulov X. "Ta'limda refleksiya", 2021-yil, 40–42-bet.
- 12.Karimov I. "Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish", 2017-yil, 120–122-bet.

WOC
WORLD
ONLINE
CONFERENCES

